

Mustafa Selim YILMAZ (*)

KUMRAN YAZMALARI VE AHİT GELENEĞİ (GENEL BİR BAKIŞ) (**)

abstract

Qumran Manuscripts and Covenant Tradition (An Overview). The find of Qumran Manuscripts in 1947 is the remarkable discovery of modern times in terms of theological thought. They are dated to ancient times between 250 BC and 70 AD. This period is very significant for both Judaism and Christianity. Then, modern Rabbinic Judaism and Christianity took their forms at this period respectively. Therefore, Qumran Manuscripts play an important role in order to understand this structural period. Besides, they are also very important for Islam, which recognizes that Judaism and Christianity are the significant experiences of Abrahamic tradition, in spite of criticizing them. This paper evaluates the concepts of “son”, “sin” (which manuscripts consider them important), “New Covenant” and “Teacher of Righteousness” (which make Essenes distinctive from other Jewish sects) briefly. Finally, the theological assertions, which theologians and scholars argue about Judaism, Christianity and Islam on the basis of Qumran Manuscripts, are concisely discussed.

key words

Qumran Manuscripts, Son, Sin, New Covenant, Teacher of Righteousness

Giriş

Dünya nüfusunun büyük bir kısmını, kendisini Hz. İbrahim'le temellendirilen üç dinin, yani; Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlığın mensubu olanlar oluşturmaktadır. Bu dinler, geçmişten günümüze dünyayı şekillendiren önemli medeniyetleri kurmuştur. Dolayısıyla bu olgunun anlaşılması isteniyorsa bu dinlerin kökenlerinin ve sistemlerinin iyi anlaşılması gerekmektedir.

Bu dinlerin birleştiği temel Hz. İbrahim'dir ve onu da belirgin kılan özelliği ise Tek Tanrı inancıdır.¹ Bu bakımdan söz konusu dinleri, bu inancı öğrenme ve benimseme sürecinin köşe taşları olarak kabul etmek mümkündür (Armstrong, 1998: 20).² Bu süreçte ön plana çıkan şey ise Paganizmle yapılan mücadeledir. (Armstrong, 1998: 13) Bu mücadelenin sonucunda, söz konusu dini düşüncelerin sistemleri ortaya çıkmıştır (Örneğin Hristiyanlıkla ilgili bir değerlendirme için bkz. Campbell, 2003a: 219). Bununla birlikte ortak bir zemine sahip olan bu yapılar (Al-i İmran 3/64), birbirinden farklılaşan bir boyuta ulaşmıştır (Peters, 2005: 19).

Bu noktada özellikle bugünkü Yahudilik ve Hristiyanlığa bakılacak olursa, bunların hazırlandığı ortamın ve daha sonra birbirinden farklılaşarak nihai şekline büründükleri sürecin M.Ö. birinci yüzyıl ile M.S. birinci yüzyıl arasındaki zaman dilimine denk geldiği görülecektir. Bu nedenle bunların kökenlerinin anlaşılması için odaklanılacak nokta da bu dönemdir. İşte 1947 yılından başlayan bir süreçte keşfedilen Kumran Yazmaları bu bağlamda önem kazanmaktadır. Zira bu döneme ilişkin bilgiler son derece sınırlı idi ve büyük ölçüde dolaylı kaynaklardan elde edilebilmekteydi. Dolayısıyla net bir çerçevenin ortaya konulmasında önemli boşluklar oluşmaktaydı (VanderKam, 1991: 19-20). Kabaca bu döneme ait oldukları bilimsel açıdan kesin olarak ortaya konulan yazmalar (Vermes, 2005: 37-38; Shanks, 1991: 15), dönemin dini düşünce atmosferini geniş bir şekilde yansıtabilecek ilk elden kaynaklardır (VanderKam & Flint, 2002: 275; Cross, 1992: 139-155; Yusseff, 1994: 1; VanderKam, 1991: 36). Bu bakımdan Yahudilik ve Hristiyanlığın bugünkü yapılarının temellerinin bu zaman diliminden hareketle araştırılması yerinde olacaktır (Sommer, 1962: 11; Fitzmyer, 1992: 45-47; Shanks, 1999: 164 vd.; Golb, 1995: 383 vd.; Cross, 1992: 140).

Dini düşüncenin şekillenmesini; içinde yaşanılan ortamın sosyal, siyasal, kültürel vb. şartlarından ayrı düşünmek mümkün değildir. Bu bakımdan söz konusu dönemin şartlarına bakıldığında bunların, gerçekten karmaşık bir yapı sergilediği ve dünya görüşleri arasında çetin bir mücadelenin yaşandığı görülecektir. Bu mücadele ise yer yer Paganizmin kavramlarını Tek Tanrı inancını temellendirmede kullanmakla birlikte bunları, kendine özgü bir şekilde sistemini zedelemeyecek bir tarzda oluşturan Yahudi düşüncesi (Vermes, 2000: 265 vd.) ile entelektüel ve köklü Paganist Grek veya Helen düşüncesi arasındaki mücadeledir (Johnson: 122-187).³ Sonuç itibarıyla bu mücadele anlaşılmadan Yahudilik ve Hristiyanlığın kökenleri anlaşılabilir.

Büyük İskender’le başlayan ve Romalılarla devam eden Helenizm’in dayılmaz baskısına Yahudiler, sert bir direniş göstermişlerdir (Karesh & Hurvitz, 2006: 22). Ancak bu direniş Yahudilere pahalıya mal olmuştur. Helenizm’in baskısı, çok geçmeden Yahudileri de bölmüş, Helen düşüncesinin büyümesine kapılan Yahudiler ile Yahudi kimliğini korumayı bir varoluş savaşı olarak kabul eden Yahudiler de birbirleriyle çekişmişlerdir. Bu ikinci grup Yahudilerin önemli bir kısmı, söz konusu baskıdan kurtulmak ve böylesine bir kötü durumu getiren günahlara içten pişman olmak ve vaat edilen geleceği kurmak amacıyla öze dönüşün ifadesi olan Musa Yasası’nı özümsemeyi temel edinmiştir. Bunun da asli mekânı, dönüşümün simgesi olarak görülen çöle çekilmektir. Ayrıca, Yahudilere bu yeni çıkışlarında önderlik edecek olan Mesih’in yolunu hazırlamak da bu Yasa’nın köklü bir şekilde özümsemesinin asli unsurudur (Peters, 2005: 47; Davies, 1956: 56 vd.; Campbell, 2003a: 249-258). Bu düşünce, bu dönemin dini düşüncesinin en belirgin özelliğidir ki Hıristiyan dini düşüncesini de hazırlayan temel etmen budur (Johnson: 45-48; Campbell, 2003: 219-265). İşte Yahudi – Helen düşüncesi arasındaki mücadelenin ve böylesine bir dini atmosferin ayrıntılı bir şekilde izinin sürülmesine Kumran Yazmaları olanak vermektedir. Zira Yahudilik ve Hıristiyanlığın temel teolojik kavramları, bu çerçevede şekillenmekte ve birbirinden farklılaşmaktadır. (Sommer, 1962: 11; Fitzmyer, 1992: 45-47; Shanks, 1999: 164 vd.; Golb, 1995: 383 vd.). Ayrıca, yazmaların tarihen sabit olan Yahudi ve Hristiyan sansüründen kurtularak yaklaşık iki bin yıl ötesinden günümüze değerli veriler sunması, mukaddem dini anlayışların kökenlerinin objektif bir şekilde belirlenmesinde önem arz etmektedir (Vermes, 2005: 47-48; Baigent & Leigh, 2005: 208 vd.).

Diğer taraftan İslam açısından konunun önemi değerlendirilirse ilk olarak şu belirlemeyi ifade etmek gerekir: İslam, Hz. Âdem’den Hz. Muhammed’e kadar uzanan bir anlayışın ifadesi olarak (Al-i İmran 3/81-83) Hanif kavramlaştırması temelinde kendisini ortaya koymaktadır (Enam 6/161-163 vd.). Hz. İbrahim’le simgeleştirilen bu duruş (Nisa 4/125 vd.), Yahudilik ve Hristiyanlığı da önemsemektedir. Zira onlar da Allah ile insan arasındaki ilişkinin doğru bir şekilde kurulması sürecinde gerçekleşen önemli tecrübeler olarak görülmektedir. Dolayısıyla Yahudilik ve Hristiyanlığı ilgilendiren Kumran Yazmaları, İslam’ı da çok yakından ilgilendirmektedir. Kur’an’da Ehl-i Kitab olarak isimlendirilen bu yapılar, önemle vurgulanan dini anlayışlardı. Bunlara çokça referanslarda bulunuldu (A’raf 7/157 vd.). Zira onlar, geçmişte insanlığa hayat verecek sözlerin emanet edildiği gruplardı. Fakat onların, bu emaneti yanlış okudukları, yanlış anladıkları veya yanlış yorumladıkları ifade ediliyor Kur’an’la özetlenen ve kelimenin konulduğu asli anlamına bütün insanlar davet ediliyorlardı.⁴

İşte bu noktada Ehl-i Kitab’ın yanlış anlamasına ve yorumlamasına konu olan şey ise Kelam’ın başat konusu olan Tek Tanrı tasavvuru ve Onun insanla olan ilişkisinin açıklanmasıydı (Al-i İmran 3/64). İşte “oğul” ve “günah” kavram-

ları temelinde inşa edilen yanlış algılara dair İslam'ın getirmiş olduğu evrensel eleştiriler (Necm 53/38; Yunus 10/68 vd.), Kumran Yazmaları ışığı altında daha iyi anlaşılacaktır.

Bilindiği üzere Batı Medeniyetinin temelinde, Yahudilik ve Hıristiyanlık bulunmaktadır. Bu medeniyet, değerlerini yüzyıllar boyunca maruz kaldığı bir takım baskılar ve sansür neticesinde yeniden yorumlayarak ve eleştiriler getirerek aslı yapısını kazanmıştır. Diğer taraftan, sadece böyle bir yaklaşımla kalınmamış, söz konusu baskı ve sansürle gizlenmek istenen hikmet geleneği, insanlığa yeni bir soluk getiren İslam Medeniyeti'nin katkılarından da faydalanılarak ele alınmaya çalışılmıştır (Esed, 2002: XXI; Bedevi, 2002). Böylece kendisini dönüştüren Batı Medeniyeti, İslam'a ilişkin araştırmalarını derinleştirmiş ve kaynak eserlerini ciddi bir şekilde değerlendirmiştir. Gizli bir gündemle süren bu çaba, insanlığa önemli katkıları olan İslam Medeniyeti'nin kökenlerinin esasında Yahudilik ve Hıristiyanlıktan aparıldığını kanıtlamaya çalışan bir geleneğe dönüşmüştür (Said, 1998: 96 vd.).⁵ Buna karşın, Müslüman dünyada bir takım önemli çalışmalar yapılmakla birlikte kayda değer bir ilerleme kaydedilememiştir. Dolayısıyla bu alanda yapılacak daha çok şey vardır. Bu noktada, Yahudiliği ve Hıristiyanlığı temel kaynaklarından anlamaya ve değerlendirmeye olanak veren Kumran Yazmaları, büyük önem kazanmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Bu başlık altında ele alınmak istenen konu, Yahudiliğin ve Hıristiyanlığın paylaştığı, bununla birlikte ayrışmalarına ve farklı sistemlere dönüşmelerine neden olan kırılma noktası temel teolojik kavramların analizidir. Bu kavramların başında “oğul” kavramı gelmektedir. Yahudilikte sembolik ve merkezi bir öneme sahip olan bu kavram, antik Yahudi toplumunun, komşularının kültürleriyle etkileşimi sonucu mitolojik bir çerçeve kazanmış ve sonuçta Tanrı ile İnsan arasındaki ilişkiyi ifade eden bir içeriğe sahip olmuştur (Müller, 1993: 710). Bu noktada oğul kavramı hem toplumsal hem de bireysel anlamda kullanılmıştır. Toplumsal anlamda vurgu İsrail kavmine karşılık gelirken, bireysel anlamda İsrail'in kralları anlaşılmıştır (Gartner, 1965: 130 vd.). Esasında bu kavramla ortaya konulmak istenen şey, seçilmişliği ifade etmektir. Bu seçilmişlikle de amaçlanan seçilenin meşruiyetini toplumsal veya bireysel veyahut ta siyasal zeminde temellendirmektir (Propp, 1993: 110). Bu bakımdan Tanrı, insanlığa bir takım değerleri öğretmek için İsrail'i kendi halkı⁶ olarak seçmiş, onlarla ahitleşmiş (Tekvin 7/1-14; Michaud, 1958: 321) ve bu seçkin halkı doğru bir şekilde yönlendirebilmek için de İsrail'in kralını da onlara önder olarak seçmiştir. Bu açıdan bakıldığında oğul kavramı ile ontolojik bir birliktelikten ziyade⁷ Tanrı ile kulları arasındaki soyut, seçkin ve aynı zamanda da tekelci bir birlikteliğin⁸ ifade edilmesi amaçlanmıştır.⁹

Hıristiyanlık, kendisini temellendirebilmek için Eski Ahit'i referans olarak alır ve onda ifade edilen bir takım kehanetlerin Hıristiyanlığın merkezi teması

olan Hz. İsa'nın şahsında gerçekleştiğini iddia eder (Gartner, 1965: 130 vd.; Bruce, 1960: 78 vd.). Oğul kavramı da bu iddianın tam ortasında yer alır.¹⁰ Özellikle Hz. Âdem bağlamında insan, yüklendiği sorumluluğu yerine getirmekte başarısız olmuştur. Bundan da öte Hz. İsa'ya kadar gelen süreçte kendisine tanınan fırsatlar, aslında onun kurtuluşunun önünde engel olmuştur (Armstrong, 1998: 118; Müller, 1993b: 712-713). Dolayısıyla insanın kurtuluşu ancak, Tanrı'nın eliyle gerçekleşecektir. Bu da ancak Tanrı'nın, oğlu Hz. İsa'da kendisini ifşa ederek insanların günahlarına kefarete olarak kendisini feda etmesiyle mümkün olabilecektir (Romalılara 5/12, 18-19; Romalılara 8/1-4; Matta 4/1-11, Markos 1/12-13; Galatyalılara 4/5-6, Filipililere 2/6-11. Ayrıca bkz. Cullmann, 1963: 284).

Kumran Yazmaları ise bu kavramı, Eski Ahit temelinde ontolojik niteliğe ağırlık veren bir çerçevede ele almıştır (Duhaime, 2000: 495). İnsanları karanlığın ve ışığın oğulları olmak üzere iki ayrı grupta ele alan yazmalar, kendi cemaatini ışığın oğulları olarak değerlendirmektedir (Vermes, 2005: 123-124; Fitzmyer, 1992: 122; Milik, 1963: 118; Sommer, 1962: 164-165). Böyle bir ağır sorumluluğu yüklenen cemaat, hem teorik altyapı hem de pratik uygulamalara büyük bir önem atfetmiş ve kıyamette adı geçen iki grup arasında gerçekleşecek savaşta hazırlanmak (Campbell, 2003b: 318-319)¹¹ için Yahudi düşüncesinde Hz. Musa tecrübesiyle özdeşleşen çöl algısına ağırlık vermiştir (Allegro, 1959: 24-25).

Konumuz açısından ikinci önemli teolojik kavram "günah" kavramıdır. Yahudilikte günah tasavvuru Tanrı tasavvurunun zıttı olarak kabul edildiğinden günah, insan tabiatının bozulması olarak telakki edilir (Jacob, 1958: 281; Tekvin 3/1-23, 6/9; Pidoux, 1958: 405). Yani bir anlamda günah, insanın Tanrı'yla olan ahidini bozması ve düzenin ifadesi olan yasaya karşı gelmesi demektir (Jacob, 1958: 281). Bu bozulma, hem bireysel hem de toplumsal düzeni etkilediğinden cezasını beraberinde getirecektir. Bu ceza kozmik bir felaket olabileceği gibi askeri bir yıkım vb. de olabilir (Pidoux, 1958: 405-406).¹² Bu nedenle Yahudilikte günahattan korunma veya işlendiği takdirde bundan nedamet duyarak tevbe etme çok önemli bir yere sahiptir (Pidoux, 1958: 406; Jacob, 1958: 285). Bu tevbe ritüelinde de kefarete olarak kurban sunulması asli bir unsurdur (Levililer 1/4 vd. Ayrıca bkz. Jacob, 1958: 294 vd.). Böylelikle bir hayat pahasına bütün bir toplumun selameti sağlanacaktır.¹³ Bu noktadan hareketle Hıristiyanlığın günah algısını değerlendirmek yerinde olacaktır. Zira bu nokta, onun temellerinden biridir (Batuk, 2006: 222). Hz. Âdem ve Havva'nın yasak meyveden yiyerek bilgiyi elde ederek Tanrı gibi olmaya çalışması ve dolayısıyla ontolojik olarak insanı asli bir günaha sokması (Romalılara 5/12) ciddi bir kefareti gerektirmiştir.¹⁴ Şeriat, insanı bu günahattan kurtarmak bir yana daha da onulmaz bir noktaya getirmiştir (Romalılara 7/7-9 vd.; Hastings, 1963: 920-921). Dolayısıyla oğul kavramında da gördüğümüz gibi, insanı ancak insan suretinde bedenleşen (inkarnasyon-hulul) ve bu suretle kendisini insanlar için feda eden Tanrı'nın oğlunun kefareti kurtarabilir (Koloselilere 2/13-15 vd. ayrıca bkz. Peters, 2005: 52). Ya-

hudi kefarete ve kurban anlayışını bu şekilde dönüştüren Hristiyan düşüncesine karşın, yazmalar cemaati, olguyu Yahudi düşüncesi dâhilinde ancak daha farklı bir boyutta (yani, düalist bir çerçevede) açıklamaya çalışmıştır (Fitzmyer, 1992: 122; Merrill, 1975: 51). Bu bağlamda, kurban aslı anlamını yitirdiğinden bunun askıya alınması gerekmektedir (Harrington, 2000: 879). Asıl yapılması gereken şey, geçmiş günahlara gerçekten nedameti gösterecek şekilde yasaya kesin bir şekilde bağlanmaktır. Yine oğul kavramında olduğu gibi günah kavramını da düalist bir anlayışla (Campbell, 2003a: 879) ele alan cemaat, yasaya düşkünlüğü sebebiyle ciddi bir otokontrol mekanizması geliştirmiş (Vermes, 2005: 158 vd.) ve bunun yanında da Tanrı'nı merhametini önceleyerek günahattan kurtulmada Tanrı-insan birlikteliğini ifade etmeye çalışmıştır.¹⁵

Konumuz açısından bir diğer önemli teolojik kavram ise "ahit" kavramıdır. Yahudilikte antlaşma, temel olarak Tanrı ile halkı veya birey arasında yapılan sözleşme (VanderKam, 2000: 151) ve Tanrı tarafından seçilmenin haklılığının ortaya konması (Jacob, 1958: 151) ve seçilenin komşuları arasında süregelen yaşamına somut bir şekil verilmesidir (VanderKam, 2000: 151). Birçok kez yenilenmesine rağmen özünde tek bir ahit vardır ve bu çerçevede ön plana çıkan şahsiyet Hz. Musa'dır (Çıkış 20/1-17 vd.). Çünkü o, Yahudileri ortak bir ülkü etrafında toplayan ve onları bir millet haline getiren kurucu kişiliktir (Michaud, 1958: 321-322). Hristiyanlık da bu anlam içeriğini tevarüs etmekte (Luka 1/72 vd.) ve kendisini bu ahdin son ve mükemmel tamamlayıcısı olarak görmektedir (İbranilere 8/13; I Korintoslulara 11/25 vd. ayrıca bkz. VanderKam, 2000: 154). Bu tamamlayıcılık da Hz. İsa'nın kendisini insanlar için feda etmesiyle gerçekleşmiştir (Bonnard, 1958: 69).

Kumran Yazmalarında ahit ve ona titizlikle uymak¹⁶ son derece büyük bir önem arz etmektedir (Kazaz, 2001: 73). Monoteizmin olgunlaştığı yazmalar döneminde ahde verilen önem, bir anlamda Yahudi kimliğinin korunması ve en büyük tehlike olan Helenizm'e karşı verilen mücadelenin varoluşsal temelini ifade eder (Peters, 2005: 150-151 v.d.; Baigent & Leigh, 2005: 193-202; Campbell, 2003a: 249-265). Dolayısıyla bu mücadelede ayrışan Yahudilerde antlaşmanın beşeri yönü yeniden tanımlanmış ve kavramsal olarak Yeni Antlaşma ortaya çıkmıştır (Davies, 1956: 43).¹⁷ İşte bu noktada önder ve başka bir kurucu şahsiyet olarak Doğruluk Öğretmeni¹⁸ karşımıza çıkmaktadır. O, cemaate bu zorlu yolda liderlik edecek ve son tahlilde Tanrı'yla İsrail arasındaki daimi ittifakın yeniden biçimlendirilmesini sağlayacak ilahi bir lütuftur (Milik, 1963: 113 vd.; Davies, 1956: 72 vd.; Vermes, 2005: 92-93). O, Musa tecrübesinde olduğu gibi cemaatini çöl ortamında eğitecek ve onlara Musa'nın Yasası'nı öğreterek onu, derunlarında özümsemeleri hususunda rehberlik edecek yegâne öndere dir.¹⁹ Yaşadığı dönem genel itibarıyla M. Ö. 2 yy. ile M. S. 1. yy. arasına tarihlenen (Davies, 1956: 74 vd.) öğretmen, çağını derinden etkileyen, peygamberlerin sözlerini derinden kavrayabilen,²⁰ bir zamanlar Tapınağın önde gelen bir

rahibiyken (Stegemann, 1991: 199-200) Musa Yasası'nın ihmal edilmesi sonucu bozulan Tapınak idaresinden kopan (Sommer, 1962: 359-360), onların özellikle de Günahkâr Kâhinin takibatına uğrayan (Vermes, 2005: 27) ve bu yönüyle de Yahudi ile Helen kültürü arasındaki çekişmenin anlaşılmasında önemli bir yere sahip olan kişiliktir (Knibb, 2000: 919). Bu bakımdan o, Mesihçi beklentilerin zirveye ulaştığı bir dönemde, başta Hz. İsa olmak üzere kendisinden sonra gelen önemli dini kişiliklerin ilk örneği olmakta (Wilson, 1968: 91. Bu yöndeki tartışmalara örnek olmak üzere bkz. Collins, 2006: 15-37) ve bunların görevlerinin daha iyi anlaşılmasına neden olmaktadır.

Yahudilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlığa İlişkin İddialar

Kumran Yazmaları, Yahudiliğin öğretileri etrafında şekillenen ve onun teolojisi çerçevesinde oluşturulan metinlerdir (Vermes, 2005: 91). Bu metinlerin ait olduğu dönemin günümüz Yahudiliği ile Hıristiyanlığının şekillendiği dönem olması, bu geleneklerin arka planının görülmesine büyük katkı sağlamaktadır (Peters, 2005: 64; Cross, 1992: 139-155). Bu bağlamda yapılan araştırmalar, düşünülen aksine bu iki kadim geleneğin farklı ortamlardan değil aksine, aynı atmosferi ve aynı kavramları kullanarak şekillendiklerini göstermiştir (Charlsworth, 1991: 173-180). Ayrıca bu yazmalar, söz konusu dönemin yeknesak bir düşünsel yapıya sahip olmaktan öte çoğulcu bir karaktere sahip olduğunu ilk elden gösteren kaynaklar olmuştur (Sanders, 1990: 60). Bu durum da Rabbinik Yahudiliği ve Hıristiyanlığı doğuran erken dönem Yahudiliğinin farklı fraksiyonlar tarafından teşekkül ettirildiğinin önemli bir göstergesidir.

Yazmaların, Yahudilik bakımından sağladığı en büyük açılım, kutsal kitap yazımının tarihi seyri ve dolayısıyla Eski Ahit'in kanonize edilmesindeki sürecin nasıl geliştiği hakkında önemli bilgiler sağlamasıdır (Vermes, 2005: 39-40). Bilindiği üzere yazmalardan önce en eski Eski Ahit yazmaları M. S. 9 ila 10. asra kadar gidebilmekteydi. Dolayısıyla bu durum önemli bir boşluk oluşturmaktaydı. Yazmalarla birlikte bu boşluk önemli ölçüde doldurulmuş, söz konusu metinlerin ne kadar otantik olduğunun anlaşılmasında (Kazez, 2001: 1 vd.) ve ayrıca Eski Ahit'in kanonize edilmesi çalışmalarına olan ihtiyacın nedenlerinin kavranmasında değerli doneler elde edilmiştir (Cross, 1992: 141 vd.).²¹ Diğer taraftan bu kanonize çalışmalarına ilişkin karşılaştırmalı metin kritiği alanında ortaya atılan iddialar belli bir dayanak elde etmiştir (Shanks, 1999: 156 vd.). Bu yazmalar, sürgünle birlikte dağılan Yahudilerin oluşturduğu Filistin, Mısır ve Babil metin geleneklerinin Rabbinik derleme ile tekrar birleşmesinin ifadesi olan Eski Ahit kanonundaki izlerinin ve etkilerinin görülmesine vesile olmuştur (Cross, 1992: 147-148 vd.). Sonuç itibarıyla elde var olan Eski Ahit metinleri ile Kumran civarındaki mağaralardan çıkarılan yazmalar büyük oranda uyumaktadır (Shanks, 1999: 142-143; Kazez, 2001: 60). Yazmalar bu metinleri desteklemekte (VanderKam & Flint, 2002: 87-181), kapalı kalan kısımlarını açıklamak için değerli veriler sunmakta, kopuk olan pasajların tamamlanmasında ciddi

bir işlev görmekte ve günümüz ilim dünyasında bu verilerden önemli ölçüde faydalanılmaktadır.

Hıristiyanlık araştırmacıları, yazmalar ile Hıristiyanlık arasındaki ilişkinin açıklamasında iki gruba ayrılmışlardır. Bazıları bu ilişkiyi doğrudan bir ilişki olarak açıklarken diğer grup ise bu ilişkinin dolaylı bir ilişki olduğu kanısındadır (VanderKam & Flint, 2002: 321). Her ne kadar bu görüşler farklı olsa da birleştikleri ortak bir nokta vardır. Birleştikleri bu ortak noktayı da şöyle ifade etmek mümkündür: Vaftizci Yahya'nın misyonu, Hz. İsa'nın yetiştiği ortam, her ikisinin kullandıkları kavramlar, Yeni Ahit'in arka planı ve Kilise'nin cemaatle yapısal anlamda benzerlikler arz etmesi bakımından yazmalar bunlar hakkında önemli ipuçları vermektedir.²² Diğer taraftan Hıristiyanlığın bedenleşen Tanrısı, asli günah ve Hz. İsa'nın çarmıhta kendini feda ederek insanların kefareti olması gibi ayırt edici özelliklere ilişkin yazmalardan bir şey elde etmek mümkün değildir (Gaster, 1956: 12 vd.).

Doğrusu yazmalar, zamanın Filistin bölgesine dair ilk elden kaynak olma yönüyle hem Rabbinik Yahudiliğin hem de Hıristiyanlığın, aslında iki kardeş din olduğunu ve kökenlerinin ikinci tapınak dönemine dayandığını göstermiştir (Shanks, 1991: 15-16).²³ Diğer taraftan Hıristiyanlığın, Yahudiliğin bir kolu olarak ortaya çıktığını, geliştiğini ve Yahudi olmayanlar arasında farklı inançlarla karşılaşarak bugünkü halini aldığını ileri sürenler vardır (Davies, 1956: 115-120). Bir başka yazara göre ise "Hıristiyanlık, eskiden beri zaten var olan tek Tanrılık kavramına yeni bir yorum getirerek, kademeli olarak yeni bir dine" dönüşen yorum geleneğidir (Johnson: 7). Bu bakımdan, Hıristiyanlığın geçmişi anlamak isteyen bir kimse, mutlaka yazmaların sunduğu zengin içerikten yararlanmak durumundadır (Shanks, 1999: 81).

Kumran Yazmalarından hareketle İslam hakkında da birçok iddialar ortaya atılmıştır. Bunları Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber ve Hadis kaynaklarımız başlıkları altında toplayabiliriz. Tekrar belirtmek gerekir ki Batılı araştırmacılar genelde Hz. Peygamber'in Kur'an'ı Yahudi ve Hıristiyan kaynaklarından hareketle oluşturduğu iddiası temelinde araştırmalarını ele almaktadırlar. Buradan hareketle bu araştırmacılar Kumran kökenli Yahudilerin bir şekilde Arabistan coğrafyasına geldiklerini ve Hz. Peygamber'e esin kaynağı olduklarını düşünmektedirler (Rabin, 1957: 112-115 vd.). Bu noktada ince bir ayrıma dikkat edilmelidir. Kendisini Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar uzanan bir gelenek olarak isimlendiren İslam'ın kitabı Kur'an-ı Kerim'in kendinden önce indirilen vahiylerle referansla bulunmasından daha doğal bir şey yoktur. Dolayısıyla yukarıda ifade edilen iddia, Kur'an'ı anlamaktan uzak kalacaktır. Bazı Müslüman araştırmacılar ise, özellikle Barnabas İncili'nden hareketle yazmalardaki iki Mesih fikrini değerlendirmektedir. Buna göre Hz. İsa'yı da yazmalar cemaatinin müntesibi olarak kabul eden bu görüş, Hz. Muhammed'in, ilk Mesih Hz. İsa tarafından müjdelenen ikinci Mesih olduğu tezini işlemektedir (Yusseff, 1994: 107 vd.). Diğer

tarafından Kur'an'ın kullandığı üslup ile yazmaların kullandığı üslup arasında da bir takım benzerlikler kurulmuştur. Bu bağlama aydınlık–karanlık metaforu (Rabin, 1957: 112-115), haniflik kavramı (Rabin, 1957: 117-118), peygamber algısı bakımından ümmi peygamber kavramı (Rabin, 1957: 123-124), bozulmaya yüz tutmuş hâkim Yahudi dini otoritesini eleştiri (Rabin, 1957: 126) gibi konular örnek verilebilir.

Hadis kaynaklarımız bağlamında ise değerlendirme konusu fiten ve melahim edebiyatı olmaktadır. Bu edebiyatın sonradan Müslüman olan Ka'b el-Ahbar ve Vehb b. Münebbih gibi Ehl-i Kitap kökenli bilginler vasıtasıyla beslendiği bilinen bir durumdur (İbn Haldun, 1991: 187-188. Konuyla ilgili bir değerlendirme için ayrıca bkz. Çelebi, 1996: 149). Hadis kültürümüzdeki bu nevi rivayetler ile yazmalar karşılaştırıldığında önemli paralelliklerin olduğu görülmektedir. Bu noktada da ön plana çıkan eskatolojik Mesih ve bundan mülhem Mehdi rivayetleridir (Rabin, 1957: 118-121). Bu paralellikler de yukarıdaki kanıyı kuvvetlendirmektedir.

Sonuç

Ahit geleneği kökenini Hz. İbrahim'de bulan, Hz. Musa temelinde sistemleştiren ve insanın Tanrı ile arasındaki ilişkisini anlamlandırdığı bir gelenektir. Tarih boyunca birçok dönüşüm geçiren bu gelenek, sosyal, siyasal ve kültürel etkenlerle şekillenmiş ve Rabbînik Yahudilik öncesinde Yeni Antlaşma kavramı temelinde gündemin vazgeçilmez maddesi olmuştur. İnsanın Tanrı'yla olan ilişkisini ortaya koyması bakımından temel referansı olan Musa Yasası'na sadakatle bağlılık bu dönemde büyük bir önem kazanmıştır. İnsanın Tanrı'ya olan ahdini unutmaması sonucunda uğradığı felaketler böyle bir sonucu getirmiştir. Bu noktada da Kumran Yazmaları ön plana çıkmış ve yukarıda özetlenen düşüncenin tezahürlerinin en güzel şekilde takip edilebildiği metinler olarak tarihin karanlık sayfalarından gün yüzüne çıkarılmıştır.

Bu yazmalar sayesinde, Yahudiliğin ve Hıristiyanlığın temellerinin oluşturulduğu arka planın, daha net bir şekilde değerlendirilebilmesi imkânı elde edilmiştir. Her şeyden önce Ahit geleneğinin tarihini ortaya koyan Kutsal Kitap yazınının nihai şekle büründürülmesine giden sürecin ne gibi özelliklere sahip olduğu görülebilmektedir.

Bununla birlikte yazmaların yaptığı en önemli teolojik katkı, Hıristiyanlıkla ilgilidir. Zira o, söz konusu kargaşa ortamında çeşitlilik arz eden bir Yahudi fraksiyonu olarak ortaya çıkmıştır. Ancak, sistemini oluşturması bağrından çıktığı Yahudi anlayışı yerine Yahudiliği baskı altına alan Helen düşüncesiyle gerçekleşmiştir. Bu yönüyle Yahudilikten farklı bir dini yapıya dönüşmüştür.

Bu düşüncelerden hareketle Hıristiyanlığın kökenlerine bakıldığında, onun, temel düşüncelerini Yahudi öze dönüş hareketinin bir ifadesi olan ve yazmaları ortaya koyan Essenilik'ten esinlendiği görülmektedir. Yahudileri felakete götür-

ren günahların boyunduruğundan kurtulmanın yegâne yolu olarak kabul edilen Musa Yasa'sı, bizatihi felaketin nedeni olarak görülmüştür. Bu Yasa'yı insanlara öğreterek kurtuluşlarında rehberlik edeceği düşünülen Mesih ise, asli anlamının tersine anlaşılmıştır. Ontolojik bir kirlenme olarak sunulan gūnahtan kurtulmanın yolu, insanları, kendisini çarımha feda ederek Tanrı'nın bedenleşmesinin ifadesi olan Hz. İsa tasavvuruna iman olarak kabul edilmiştir. Bu da Tanrı'nın insanlarla Yeni Antlaşması'nın temeli olmuştur.

İslam'a gelince, tekrar ifade etmek gerekir ki, Kur'an'ın Yahudilere ve Hıristiyanlara oğul ve günah kavramları temelinde getirmiş olduğu kelami eleştirilerin daha iyi anlaşılmasına Kumran Yazmaları, ciddi katkılarda bulunmuştur. Diğer taraftan vahiy geleneğinin haniflik, nur-zulmet imgelemleri gibi yöntemsel kullanımlarının köklülüğü de daha iyi anlaşılmaktadır.

Belki de yazmaların gözler önüne serdiği en önemli konulardan biri de hadis literatürümüzle ilgili olanıdır. Müslüman geleneğinde Kur'an'la eş değer bir kaynak olarak sistemleştirilen söz konusu literatürün özellikle de geleceğe matuf rivayetlerinin kaynaklarının, esasında Yahudi kehanet anlayışında yattığı Kumran Yazmaları ışığında daha iyi bir şekilde görülebilmektedir. Sonuç itibarıyla bu rivayetlerde kullanılan üslup, Kur'an'da karşılığını bulmamaktadır.

Notlar

- (*) Yrd. Doç. Dr., Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kalam ve İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı Başkanı, s.mutekellim@gmail.com
- (**) Bu makale yazarın Ankara Üniversitesi SBE Temel İslam Bilimleri Kalam Anabilim Dalı'nda 2011 yılında hazırladığı yayımlanmamış doktora tezinden yararlanılarak kaleme alınmıştır (Yılmaz, 2011).
1. "İbrahim ne Yahudi ne de Hıristiyan idi. O, ancak ve ancak Allah'tan gayrisine yüz çeviren Hanif bir Müslümandı. Aynı zamanda o, müşriklerden de değildi." (Al-i İmran 3/67 vd.)
 2. Eski Ahit'in Ahd-i Atik, Yeni Ahit'in de Ahd-i Cedid olarak nitelendirilmesi gibi Kur'an-ı Kerim'in de Ahit Geleneğinin son ve tamamlayıcı halkası olması bakımından Ahd-i Hattim şeklinde isimlendirilmesi mümkündür.
 3. Ayrıca "Helenizm'in Ortadoğu'yu kültürel anlamda fethetmesi, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet için devrim niteliğinde sonuçlar getirmiştir (Peters, 2005: 45)."
 4. "Ahitlerine uymadıkları için Allah, onların kalplerini katılaştırdı. Onlar, kelimeyi asli anlamından saptırırlar. Kendilerine hatırlatılan şeyden de ders almayı unuttular. Onların pek azı sana sadakat gösterir. Yine de sen onları affet ve onlara hoşgörülle yaklaş. Allah, işini en güzel şekilde yapanları sever." (Maide 5/13 vd.) Konuyla ilgili bir değerlendirme için bkz. (Peters, 2005: 256-257)
 5. Öteki diye nitelendirdiği düşünce ve sistemlerin kökenlerinin bir şekilde kendisinden ayrıldığını ortaya koymaya çalışan bu Oryantalist mantığı şu ifadeler güzel bir şekilde anlatmaktadır: "Batılı için bir 'Doğulu' Batı'nın şu veya bu, herhangi bir görüntüsü olarak ele alınmıştır. Örneğin romantik Almanlar için Hint dinleri Germano – Hıristiyan tektanrıcılığının doğulu bir versiyonudur. Oryantalist bu yüzden Doğu'yu daima bir başka şeye benzetmeyi meslek edinmiştir (Said, 1998: 102)." Diğer taraftan şu önemli değerlendirmeyi burada kaydetmek gerekir: "Kur'an, önceki vahiyleri reddetmeyen, bilakis tasdik eden bir kitaptır. Onun insanlara sunduğu temel öğretiler, daha önce insanlara gönderilen kitap-

larda da tekrar vurgulanmıştır; bu yönüyle Kur'an, vahiy geleneğinin son halkası olarak ilahi mesajın tarihsel açılımı serüvenini tamamlamakta; son vahiy ile Kur'an'da buluşmaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde insanlara sunulan ilahi mesajları tasdik edip, bu mesajların temsilcisi olan peygamberleri kabul etmekle Kur'an gerek ümmilerin gerekse Ehl-i Kitab'ın İslam mesajını tarihten koparmaya yönelik çaba ve argümanlarını boşa çıkarmaktadır. Tasdik edici özelliğinin yanı sıra Kur'an, ümmilerin ve Ehl-i Kitab'ın ilahi mesaj ve peygamberlerin tarihsel kişiliklerine yönelik yanlış telakkilerini düzeltme yoluna da gitmektedir. Örneğin o, Ehl-i Kitab ve putperest ümmiler arasında paylaşılamayan Hz. İbrahim'le ilgili tartışmalara son noktayı koymakta ve İbrahim'in Yahudi, Hıristiyan ve müşrik olmadığı, Hanif bir Müslüman olduğu tespitini yapmaktadır. Aynı şekilde Kur'an, Hz. İsa ve Üzeyr gibi şahsiyetlerle ilgili Ehl-i Kitab'ın düşüncelerini de eleştirmektedir. Yine, tarih boyu bütün peygamberlerin mesajlarının tek bir temelde, tevhitte buluştuğunu vurgulamakta ve Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar bütün peygamberlerin öğretilerinde bir sürekliliğin olduğunu belirtmektedir (Gündüz, 2004: 21)."

6. Tanrı ne zaman "halkım" diye söz etse bununla seçilmiş insanların anlaşılması akla uygun gelmektedir (Michaud, 1958: 321). Örneğin; "Beni iyi dinleyin, ey kavmim ve ey ümmetim, bana kulak verin; çünkü benden bir şeriat çıkacak ve kavimlere ışık olarak adaletimi pekiştireceğim." (İşaya 51/4)
7. Nitekim Tanrı'nın bu seçkinlerini kulları olarak nitelendirmesi, bu birlikteliğin ontolojik olmadığına önemli bir göstergesidir: "Dön, Ya Rab, ne vakte kadar...? Ve kullarına merhamet eyle." (Mezmurlar 90/13; ayrıca bkz. Mezmurlar 79/2; İşaya 63/17)
8. Bu bağlamda meşruiyet kavramı büyük önem arz eder. Bu ifade, oğul kavramının anlaşılması ve bundan da öte Yahudiliğin neden ulusal bir karakter arz ettiğinin izah edilmesi için hayati bir önemi haizdir. Her şeyden önce özellikle Tanrı düşüncesinin, Yahudi zihin dünyasında yerleştirilmesi uzun bir süreci almıştır. Nitekim Tanrı'nın sert ve kıskanç bir baba olarak tasavvur edilmesinin sıklıkla vurgulanmasından bu anlaşılabilir. Diğer taraftan, kadim komşu pagan toplumlar karşısında var olabilmek için her şeyden önce Tanrı veya Tanrılar tasavvurunun sistemli bir şekilde ortaya konulması gerekir. Hele de bu dünyanın yabancı olduğu soyut ve tek bir Tanrı inancının karşı bir sistem olarak ortaya konması zamanın insan algısında birçok zorlukları hissettirmektedir. İşte böylesine bir ortamda sert ve kıskanç bir duruşla zaman zaman da somut bir düşüncenin eseri olarak kadim pagan toplumların elle tutulur Tanrılarına meyleden Yahudi topluluğu, bir takım etkileşimlere rağmen tek Tanrı inancını özümseyebilmiştir. Bununla birlikte zihinlerinde oluşturdukları sert ve kıskanç Tanrı'nın özelliklerini, Tanrı suretinde yarattıklarını düşündüklerinden, kendi ontolojileri için de benimsemişlerdir. Diğer yandan insanlar üzerinde hâkimiyetin meşru kılınması maksadıyla Tanrı'nın oğulları olduklarını iddia eden Mısır Firavunları, Roma İmparatorları vb. krallar, bir anlamda insan zihninin yanılmaz olarak kabul ettiği Tanrı'yla ilişkiyi kendi tekellerine almaya çalışmışlardır. Bu içerikten faydalanan İsrail toplumunun düşünen kafaları, bunu toplumsal boyuta taşıyarak benzeri bir tekeli millet boyutunda İsrail'e tanımak istemiş olabilirler. Yani, Tanrı insanlarla iletişime geçecekse ancak İsrail ile geçer. İnsanlığa ilkelerini bir şekilde gösterecekse bunu, ancak İsrail ile gösterir. Bir anlamda Pavlus'un Hıristiyanlığın mesajını Gentile'ye açması ve bu yolda kendisini havari olarak ilan etmesi bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde böyle bir algıya karşı bir tepki olarak yorumlanabilir. Diğer taraftan, Kur'an'ın da her hangi bir belirli kişi veya topluma vurgu yapmak yerine karakteri, ideal insan ve toplum modelini ortaya koyması, nebevî geleneğe böylesine yanlış bir algının tashih edilmesinde zirve bir noktayı oluşturmaktadır.

Bununla birlikte Yahudi dini düşüncesi, Tanrı'yla ilişki kurulmasının yalnızca İsrail'le olacağı vurgusuyla oğul kavramı temelinde meşruiyetini sistemleştirmiştir. Bir nevi Yahudiliğin tarih kitabı denilebilecek Eski Ahit kitaplarında anlatılan Hz. İbrahim öncesi ve sonrası peygamber ve ataların hikâyeleri, bu temelde, tarihleri boyunca karşılaştıkları toplumlardaki birikimlerden bol miktarda faydalanılarak sunulmuştur. Konuyla ilgili şu

kaynaklardan detaylı bilgi alınabilir; (Eldem, 2003; Campbell, 2003a; Campbell, 2003b; Kramer, 1998; Kramer, 2002)

9. “Ve şimdi, eğer gerçekten sözümlü dinleyecek ve ahdimi tutacaksınız, bana bütün kavimlerden has kavim olacaksınız; çünkü bütün dünya benimdir ve siz bana kâhinler melekûtu ve mukaddes millet olacaksınız. Senin İsrail oğullarına söyleyeceğin sözler bunlardır.” (Çıkış 19/5-6; ayrıca bkz. Tekvin 26/24 vd.) Bu noktada Karen Armstrong’un getirdiği yorum kayda değerdir: “Yehova’nın İsrail halkını diğer bütün uluslardan ayrı tutması, İsraililerin özel bir kentiğinden değil, Yehova’nın büyük sevgisinden kaynaklanmaktaydı. Buna karşılık, kendisine tam sadakat ve diğer bütün tanrıların şiddetle reddedilmesini istiyordu. Tesniye’nin esasını oluşturan tema, daha sonra Yahudi inancının temeli haline gelecek olan şu ifadeyi içermektedir: ‘Dinle (şema) Ey İsrail! Yehova bizim Elohimizdir, Yehova tektir (ehad)! Yehova’yı bütün kalbinle, bütün ruhunla, bütün gücünle seveceksin. Şimdi burada sizlere söylediğim bu sözler kalplerinize nakşedilsin.’ (Tesniye 6/4-6). Tanrı’nın seçimi İsrail’i Goyim’den böyle ayırmıştı (Armstrong, 1998: 78).”
10. Yeni Ahit’te Hz. İsa için kullanılan “Tanrı’nın Oğlu” (Matta 3/16-17 vd.), “Âdem’in Oğlu” (Markos 13/26 vd.) ve “Davut’un Oğlu” (Romalıları 1/3-4) kavramları ile amaçlanan yönleri, şu üç başlık altında özetlemek mümkündür:
 - Tanrı’nın onun babası olduğu (Markos 14/36)
 - Hz. Davut soyundan olma aracılığıyla meşruiyetin elde edilmesini olası kılan kraliyet ideolojisi (Matta 1/1-21)
 - Hz. İsa’nın kurtuluşu getiren biricik varlık oluşu (Romalıları 8/14-21, Galatyalılara 3/26)
11. Jean Duhaime, Kumran Yazmalarındaki ışık ve karanlık motifleri arasında karmaşık bir dengenin olduğunu ve bu dengenin; bilginin, gücün ve ilahi nurun bir manifestosu olarak anlaşılması gerektiğini söyler. Buna binaen, gündelik hayat ve ritüeller inşa edilmişlerdir; örneğin, güneşin doğuşu esnasında ibadet edilmesi (Duhaime, 2000: 495).
12. Ahiret hayatı inancı, Babil’den çok sonra yaklaşık olarak M.Ö. 1. yy’da Yahudi bilincinde gelişip kök saldıği için (Silberman, 1995: 186) bundan öncesinde, hesabın ölümden önce hemen verileceğinin kabullenildiği anlaşılmaktadır. Yahudilerde ahiret bilincinin Babil sürgününden sonra kendilerine özgürlük veren İran etkisiyle geliştiği düşüncesinde olan Campbell’in yazmalar cemaati ile ilgili şu değerlendirmesi önemli bir ipucu vermektedir: “Ölü Deniz topluluğunun ana teması, geçmiş yıllarda olduğu gibi, Yehova’nın putperestlerin ordularını getirerek halkını günahları nedeniyle cezalandırdığıydı. Bu açıdan da, Essenler tam eski peygamberlerin çizgisini izlerler. Fakat Amos, Hoşea, Yeremya ve ötekiler İbrani kıyametini tarihsel anlamıyla kavrarlar, şimdi ideoloji, Zerdüştiliğin ölümden sonraki yaşam düşüncesiyle kaynaşmıştır (Campbell, 2003a: 264).” Campbell, Zerdüştiliğin Yaratılış Kitabı olan Bandehiş’ten hareketle ahiret hayatı anlatımını şöyle özetler: “Bandehiş’e göre, ölümler dirilişi Saoşyant’ın (İran’ın Mesih’i) gelişini izleyecek. Önce Gayomart’ın (ilk yaratılmış insan) kemikleri canlandırılacak. Sonra Maşya ve Maşyoi’nin, (bitki formunda ilk insan çifti) sonra öteki insanların. Hepsii gövdesine kavuşunca herkes annesini, babasını, kardeşlerini, karısını ve cinsinden ötekileri bilecek.” Devamla Campbell’in Bandehiş’ten aktardığı şu pasaj da çok dikkat çekicidir: “Sonra tüm insanların bulunduğu bir toplantı olacak, herkes kendi iyi ve kötü işlerini görecek. Ve bu toplantıda kötü bir adam, beyaz koyunların arasındaki kara koyun gibi göze çarpacak. Dahası, toplantıda kötü adam, dünyada arkadaşı olan doğru olana dünyadayken senin yapmış olduğun iyi işlerden niçin bana haber vermedin, diye şikâyet edecek. Ve eğer doğru adam ona bildirmemişse, toplantıda o da utanacak (Campbell, 2003a: 294-295).”
13. Bu bağlamda “günah keçisi” diye özetlenebilecek ritüel örnek olarak verilebilir (Pidoux, 1958: 406): “Ve mukaddes yer ve toplanma çadırı ve kesim için kefarete etmeyi bitirdiği zaman, canlı ergeci sunacak ve Harun iki elini canlı ergecin başı üzerine koyacak ve İsrail oğullarının bütün bozgunculuklarını ve bütün günahlarını, bütün suçlarını onun üzerinde itiraf edecek ve bunları ergecin başı üzerine koyacak ve hazırlanmış bir adam eli ile çöle

salıverecek ve ergeç onların bütün bozgunculuklarını kendi üzerinde ıssız bir diyara taşıyacak ve ergeci çölde salıverecektir.” (Levililer 16/20-22; ayrıca bkz. Jacob, 1958: 295)

14. Bu bağlamda Kutsal Kitapta insanın düşüşü ve yükselişi ile ilgili anlatılan hikâyeleri değerlendirmek gerekir. Cullmann, Hz. Âdem’in cennetten kovulması ile ilgili yaptığı değerlendirme sonucunda Tanrı suretinde yaratılan Hz. Âdem’in, Tanrı’nın yasak meyveden yememesi yönündeki emrini dinlemediği için bu imajı zedelediğini söyler. Bunun cezası olarak da lanetlenir ve cennetten kovulur (Cullmann, 1963: 284; ayrıca aslı günahın insan doğasının kirlenmesi ve bozulması yönündeki rolü hakkındaki bir açıklama için bkz. Héring, 1958: 409)
“Zira eğer düşman iken, Oğlunun ölümü aracılığı ile Allah ile barıştıksa, barışmış olarak onun hayatı ile daha ziyade kurtulacağız.” (Romalılara 5/9) Cullmann, ikinci Âdem olarak nitelendirilen Hz. İsa’nın görevinin, cennetten kovulan ve doğası bozulan insanın Tanrı suretinde yaratıldığı ve cennetteki bozulmamış doğasının yeniden inşası olduğunu belirtir (Cullmann, 1963: 320). Çünkü Allah’ın insana karşı olan sevgisi (Romalılara 5/8) nedendir ki böyle bir görevi ancak Tanrı’nın Oğlu başarabilir (Cullmann, 1963: 284).
15. Kumran Yazmaları’na göre günahahtan başışlanabilmenin yolu, Tanrı’nın merhametinden geçmektedir. Kişinin yalnızca kendi iradesini ortaya koymakla bu günahahtan temizlenmesi yeterli değildir. Bu iradenin bizzat Tanrı’nın yardımıyla desteklenmesi gerekmektedir. Kişinin Tanrı’nın lütfu ve merhametine erişebilmesi için günah işlediğinde samimi bir şekilde tevbe etmesi ve bir daha aynı günaha tekrar dönmek için sebat göstermesi esastır (Harrington, 2000: 878-879).
16. “Senin sınamalarını ve cezalarını reddetmedik; çektiğimiz bütün acılara karşın, Antlaşma’nı bozacak denli isyankâr olmadık. Düşmanlarımızı üzerimize salan Sen, gizemli işlerini sonraki kuşaklara aktarmamız için bize güç verdin. Sana dua ediyoruz, ey Rab; çünkü ezelden ebediyete dek mucizeler yaratırsın; bize karşı olan öfken ve gazabın diner (Vermes, 2005: 375).”
17. “Kumran Cemaatinin temel inançlarının dayanağı, bu Antlaşma ideolojisidir. Esseniler, kendilerini yalnızca içinde yaşadıkları çağın değil, bütün zamanların ‘bir avuç insanı’ olarak görüyorlardı. Tanrı’nın günahkârları cezalandırmaya hazırladığı ‘gazap çağında’, tarikatin kurucuları günahlarından ötürü pişman olmuşlardı. Onlar artık ‘İsrail’in dönemleriydi’ (Vermes, 2005: 92-93).” “Kâhinler, Yahuda ülkesinden ayrılan İsrail dönemleridir (Vermes, 2005: 151 vd.).” Chaim Rabin, dönme anlamında İbrancası “hanef” olan kelimenin, yazmalarda kullanıldığını ifade etmektedir. Buna göre Kumran Cemaati, eski inancına yüz çevirerek kendi bünyesine katılan yeni cemaat üyelerini bu kelimeyle ifade etmektedir (Rabin, 1957: 118). Bu içerikten hareketle M. A. Yusseff, Kumran Cemaati’nin bu ahitten maksadının, zamanın istilacı Greko-Romen felsefi ve teolojik düşünce dünyasından arındırılmış ilk haliyle Hz. İbrahim geleneğine dönme gayreti olduğunu belirtmektedir (Yusseff, 1994: 1-2).
18. İbrancası “Moreh has-Sedeq” olan Doğruluk Öğretmeni, bu ismini Yoel 2/23’te geçen ‘ilk yağmur’ ifadesi ve bu pasajda doğruluğa yapılan vurgudan almaktadır (Knibb, 2000: 918). Burada simgesel olarak bereketle ifadelendirilen Öğretmen, Tanrı’nın İsrail’e hediyesi olarak anlaşılmıştır (VanderKam & Flint, 2002: 282). Cemaati tarafından son derece saygın bir kişilik olarak kabul edilen Öğretmen’in gerçek ismi bilinmemektedir. Aynen Yehova’ya gösterilen saygıya benzer bir tarzda Öğretmen’in isminin ağza alınmasının saygısızlık addedilebileceği kaygısıyla onun gerçek isminin yazmalarda yer almaması ihtimali, bunun nedeni olarak gösterilmektedir (Sommer, 1962: 358).
19. “Şam Belgesi en başta din kardeşlerinin aksine Yasa’ya bağlı kalmış Yahudilerden bahseder. Aralarında bir ‘Doğruluk Öğretmeni’ vardır. Musa gibi o da bu insanları çöle, ‘Şam’ denen, Tanrı ile ‘Anlaşma’larını yenileyecekleri bir yere götürür.” (Michael Baigent ve Richard Leigh, Şam’dan kasdın, Helenleşmiş Şam şehri yerine yakınında yazmaların bulunduğu Kumran yerleşkesinin olma ihtimalinin çok yüksek olduğu kanısındadırlar (Baigent & Leigh, 2005: 143). Diğer taraftan A. Dupont Sommer, bu Şam Belgesi’nden

hareketle, cemaatin İsrail'den zorla çıkarıldığını düşünmektedir (Sommer, 1962: 119.) Buradaki amaç, İsrail'e zafer kazanmış bir şekilde dönmek üzere çölün dinginliğinde hazırlık evresi geçirmek ve yeniden örgütlenmektir. Bu hazırlık eğitiminin ders kitabı Musa Yasası'dır ve asıl olan, Doğruluk Öğretmeni'nin rehberliğinde bu yasayı doğru bir şekilde yorumlayabilme yetisi kazanmaktır (Sommer, 1962: 147).

20. “Ve Tanrı, Habakkuk’a, son kuşağın başına gelecekleri yazmasını söyledi; ancak ona bu olayların ne zaman yaşanacağını bildirmedir. Okuyanlar, hızlı okusunlar sözleriyle, Tanrı'nın hizmetkârları olan Peygamberlerin sözlerindeki gizleri Tanrı tarafından anlaması sağlanan Doğruluk Öğretmeni ima edilir. (Vermes, 2005: 500 vd.)”
21. Diğer taraftan Davies, kanonik metinler yanında kanona dâhil edilmemiş apokrif vb. metinler üzerindeki gizemlerin ve soruların giderilmesinde yazmaların önemli bir işleve sahip olduğunu söyler. Ayrıca yazmaların, bu işlevin yanında bu tür metinlerin hangisinin Yahudiliğe hangisinin Hıristiyanlığı ait olduğu konusunda da önemli açılımlar sağlayabileceğini düşünmektedir (Davies, 1956: 59 vd.).
22. Yazmalar ile Hıristiyanlık arasındaki benzer noktaları şu şekilde sıralamak mümkün olabilir:
 - Tanrı'nın seçilmişleri nitelemesi,
 - Işık metaforunun kullanılması,
 - Aydınlığın Oğulları nitelemesi,
 - Gerçek İsrail'in bakiyesi olarak kendini görmek,
 - Ruhanilik temelinde doğru bir öğretmenin liderliği,
 - Tapınağın kişinin kendi vicdanında mevcut olduğu anlayışı,
 - İyilik-kötülük bağlamındaki düalist bakış açısı,
 - Günlerin sonunda gelmesi beklenen peygamber anlayışı,
 - Çölde Tanrı'nın seçilmişlerinin yolunu hazırlama görevi,
 - Suyun kötülüğü temizleyici bir araç olarak kabul edilmesi.
23. Bu bağlamda Sommer'a müracaat edildiğinde o, yazmalar cemaati olduğu düşünülen Eseniliğin kurumsal Hıristiyanlığın ilk taslağı olduğunu düşünmektedir (Sommer, 1962: 369). Buna karşın Schiffman ise yazmalar cemaatinin Hıristiyanlığın tam öncüsü olduğunu savunan tezlerde ısrarcı olmanın doğru olmayacağını düşünmektedir. Zira ona göre böyle bir yaklaşım, söz konusu dönemdeki Yahudi tarihinin anlaşılmasında yanlış algılara sebebiyet verecektir. İki grubun da aynı kaynaktan beslenmeleri itibarıyla elbette bir takım benzerlikler olacaktır. Ancak Yahudilik ile Hıristiyanlığın Ahit Geleneği'nin iki farklı yorumu olduğu gerçeğini de unutmamak gerekir (Schiffman, 1991: 145-146).

Kaynaklar

- Allegro, J. M. (1959). *The People of the Dead Sea Scrolls*. USA: Routledge & Kegan Paul Limited.
- Armstrong, K. (1998). *Tanrı'nın Tarihi-İbrahim'den Günümüze 4000 Yıllık Tanrı Arayışı*. (O. Özel, H. Koyukan, & K. Emiroğlu, Çev.) Ayraç Yayınları.
- Baigent, M., & Leigh, R. (2005). *Ölü Deniz Parşömenleri Gerçeği*. (S. M. Yalçın, Çev.) Nokta Kitap.
- Batuk, C. (2006). *Mitoloji ve Tarihsellik-Hıristiyanlığın Asli Günah Mitinin Tarihsel Dönüşümü*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Bedevi, A. (2002). *Batı Düşüncesinin Oluşumunda İslam'ın Rolü*. (M. Tan, Çev.) İstanbul: İz Yayıncılık.
- Bonnard, P. (1958). *Covenant (N. T.)*. J. V. Allmen içinde, *Vocabulary of the Bible* (s. 67-69). London: Lutterworth Press.
- Bruce, F. F. (1960). *Biblical Exegesis in the Qumran Texts*. London: The Tyndale Press.

- Campbell, J. (2003). Batı Mitolojisi-Tanrı'nın Maskeleri. (K. Emiroğlu, Çev.) İmge Kitabevi.
- Campbell, J. (2003). Doğu Mitolojisi-Tanrı'nın Maskeleri. (K. Emiroğlu, Çev.) İmge Kitabevi.
- Charlesworth, J. H. (1991). Qumran in Relation to the Apocrypha, Rabbinic Judaism and Nascent Christianity: Impacts on University Teaching of Jewish Civilization in the Hellenistic-Roman Period. S. Talmon içinde, *Jewish Civilization in the Hellenistic-Roman Period* (s. 168-180). Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Collins, J. J. (2006). A Messiah before Jesus. J. J. Collins, & C. A. Evans içinde, *Christian Beginnings and the Dead Sea Scrolls* (s. 15-35). USA: Baker Academic.
- Cross, F. M. (1992). The Text Behind the Text of the Hebrew Bible. H. Shanks içinde, *Understanding the Dead Sea Scrolls* (s. 139-155). New York: Random House.
- Cullmann, O. (1963). The Christology of the New Testament. (S. Guthrie, & C. A. Hall, Çev.) London: SCM Press Ltd.
- Çelebi, İ. (1996). Fiten ve Melahim. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Cilt 13, s. 149-153). içinde İstanbul: DİA.
- Davies, A. P. (1956). The Meaning of the Dead Sea Scrolls. USA: A Mentor Book.
- Duhaime, J. (2000). Light and Darkness. L. H. Schiffman, & J. C. VanderKam içinde, *Encyclopedia of the Dead Sea Scrolls* (Cilt 1, s. 495-496). Oxford University Press.
- Eldem, B. (2003). 2012: Marduk'la Randevu. İstanbul: İnkılâp.
- Esed, M. (2002). Kur'an Mesajı-Meal-Tefsir. (C. Koytak, & A. Ertürk, Çev.) İstanbul: İşaret Yayınları.
- Fitzmyer, J. A. (1992). Responses to 101 Questions on the Dead Sea Scrolls. New York: Paulist Press.
- Gartner, B. (1965). The Temple and the Community in Qumran and the New Testament. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gaster, T. (1956). The Dead Sea Scriptures. New York: Doubleday Anchor Books.
- Golb, N. (1995). Who Wrote the Dead Sea Scrolls? The Search for the Secret of Qumran. USA: Touchstone.
- Gündüz, Ş. (2004, Mayıs). Kur'an Vahyi ve Diğerleri Zincirin Son Halkası Olarak İlk Buluşma. *İslamiyat*, 7(1), 13-28.
- Harrington, H. K. (2000). Sin. L. H. Schiffman, & J. C. VanderKam içinde, *Encyclopedia of the Dead Sea Scrolls* (Cilt 2, s. 877-880). Oxford University Press.
- Hastings, J. (1963). Dictionary of the Bible. Edinburgh: T. & T. Clark.
- Héring, J. (1958). Sin (N. T.). J. V. Allmen içinde, *Vocabulary of the Bible* (s. 407-410). London: Lutterworth Press.
- İbn Haldun, E. A. (1991). Mukaddime. (Z. K. Ugan, Çev.) İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Jacob, E. (1958). Theology of the Old Testament. (A. W. Heathcote, & P. J. Allcock, Çev.) London: Hodder and Stoughton.
- Johnson, P. (tarih yok). Yahudi Tarihi. (F. Orman, Çev.) Pozitif Yayınları.
- Karesh, S. E., & Hurvitz, M. M. (2006). Encyclopedia of Judaism. USA: Facts on File.
- Kazaz, İ. (2001). Esseniler ve Ölü Deniz Yazmaları (Yüksek Lisans Tezi). Samsun.
- Kitab-ı Mukaddes. (1997). İstanbul: Ohan Matbaacılık.
- Knibb, M. A. (2000). Teacher of Righteousness. L. H. Schiffman, & J. C. VanderKam içinde, *Encyclopedia of the Dead Sea Scrolls* (s. 918-921). Oxford University Press.
- Kramer, S. N. (1998). Tarih Sümerler'de Başlar. (H. Koyukan, Çev.) İstanbul: Kabcacı Yayınevi.
- Kramer, S. N. (2002). Sümerler. (Ö. Buze, Çev.) İstanbul: Kabcacı Yayınevi.
- Kur'an-ı Kerim. (tarih yok).

- Merrill, E. H. (1975). Qumran and Predestination-A Theological Study of the Thanksgiving Hymns. Studies on the Texts of the Desert of Judah, VIII, (ayrı basım).
- Michaud, H. (1958). People (O. T.). J. V. Allmen içinde, Vocabulary of the Bible (s. 321-323). London: Lutterworth Press.
- Milik, J. T. (1963). Ten Years of Discovery in the Wilderness of Judaea. (J. Strugnell, Çev.) London: SCM Press Ltd.
- Müller, M. (1993). Son of God. B. M. Metzger, & M. D. Coogan içinde, The Oxford Companion to the Bible (s. 710-711). New York: Oxford University Press.
- Müller, M. (1993). Son of Man. B. M. Metzger, & M. D. Coogan içinde, The Oxford Companion to the Bible (s. 711-713). New York: Oxford University Press.
- Peters, F. F. (2005). İbrahim'in Çocukları-Musevilik, Hıristiyanlık, İslamiyet. (N. Üstütaş, Çev.) İstanbul: Kozmik Kitaplar.
- Pidoux, G. (1958). Sin (O. T.). J. V. Allmen içinde, Vocabulary of the Bible (s. 405-407). London: Lutterworth Press.
- Propp, W. H. (1993). Chosen People. B. M. Metzger, & M. D. Coogan içinde, The Oxford Companion to the Bible (s. 109-110). New York: Oxford University Press.
- Rabin, C. (1957). Qumran Studies. Oxford University Press.
- Said, E. (1998). Oryantalizm. (N. Uzel, Çev.) İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Sanders, J. A. (1990). Understanding the Development of the Biblical Text. The Dead Sea Scrolls after Forty Years (s. 56-73). Washington, DC: Biblical Archaeology Society.
- Schiffman, L. H. (1991). Qumran and Rabbinic Halakhah. S. Talmon içinde, Jewish Civilization in the Hellenistic-Roman Period (s. 138-146). Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Shanks, H. (1991). The Excitement Lasts: An Overview. The Dead Sea Scrolls after Forty Years (s. 1-17). Washington, DC: Biblical Archaeology Society.
- Shanks, H. (1999). The Mystery and Meaning of the Dead Sea Scrolls. USA: Vintage Books.
- Silberman, N. A. (1995). The Hidden Scrolls-Christianity, Judaism & War for the Dead Sea Scrolls. London: Heinemann.
- Sommer, A. D. (1962). The Essene Writings from Qumran. (G. Vermes, Çev.) USA: The World Publishing Company.
- Stegemann, H. (1991). The Teacher of Righteousness and Jesus: Two Types of Religious Leadership in the Judaism at the Turn of Era. S. Talmon içinde, Jewish Civilization in the Hellenistic-Roman Period (s. 196-213). Sheffield: Sheffield Academic Press.
- VanderKam, J. C. (1991). Implications for the History of Judaism and Christianity . The Dead Sea Scrolls after Forty Years (s. 18-38). Washington, DC: Biblical Archaeology Society.
- VanderKam, J. C. (2000). Covenant. L. H. Schiffman, & J. C. VanderKam içinde, Encyclopedia of the Dead Sea Scrolls (s. 151-155). Oxford University Press.
- VanderKam, J. C., & Flint, P. (2002). The Meaning of the Dead Sea Scrolls: Their Significance for Understanding the Bible, Judaism, Jesus and Christianity. USA: Harper Collins.
- Vermes, G. (2000). The Changing Faces of Jesus. The Penguin Press.
- Vermes, G. (2005). Ölü Deniz Parşömenleri-Kumran Yazıtları. (N. Çelebioğlu, Çev.) Nokta Kitap.
- Wilson, E. (1968). The Scrolls from the Dead Sea . GB: Collins-Clear Type Press.
- Yılmaz, M. S. (2011). Kumran Yazmalarının Ahit Geleneği Çerçevesinde Değerlendirilmesi (Doktora Tezi). Ankara.
- Yusseff, M. A. (1994). The Dead Sea Scrolls, the Gospel of Barnabas and the New Testament. Indianapolis: American Trust Publications.